

ENEOLITICKÝ ŽIAROVÝ HROB Z PEZINKA-GRINAVY

JÚLIUS VAVÁK

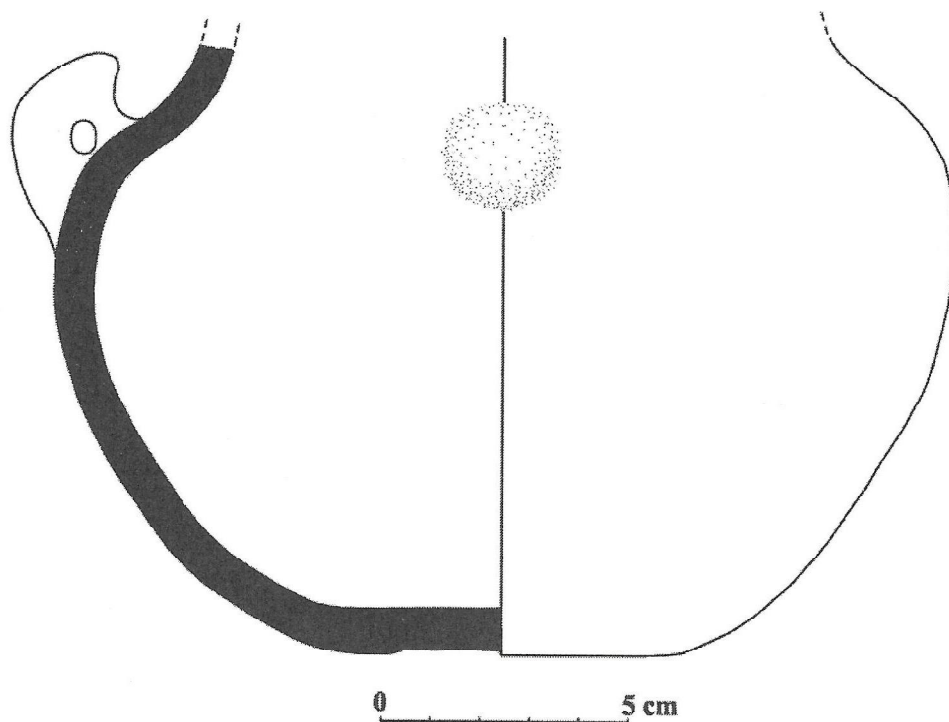
V zbierkovom fonde SNM-Archeologického múzea sa nachádza keramická nádoba – urna zo žiarového hrobu z obce Grinava, ktorá je dnes súčasťou Pezinka. Nádobu odovzdalo do zbierok múzea „regulačné oddelenie Župného úradu“ v druhej polovici 30. rokov minulého storočia (obr. 1; 2). Na jej vzhľade sa podpísal požiar, ktorý zasiahol horné poschodia budovy Slovenského národného múzea na Vajanského nábřeží pri bombardovaní Bratislavy v roku 1944.¹

Opis nálezu

Torzo nádoby s maximálnym vydutím v hornej tretine, z hrdla sa zachovala len nepatrná časť. Nad maximálnym vydutím tela sú v uhle asi 90° voči sebe nasadené uško a plastický pupček. Uško je ukončené „rožkatým“ výbežkom. Plochý plastický pupček je pretláčaný prstom z vnútornej strany. Prípadné náprotivky uška a pupčeku nemožno kvôli poškodeniu preukázať. Povrch nádoby je od vysokého žiaru popraskaný, odlupujúci sa, časť nesie stopy hladenia, ktoré pozorujeme i z vnútornej strany. Farba vonkajšieho povrchu je sivo-hnedá, vnútri skôr sivá, časť nádoby je zrejme od požiaru opálená do tmavo-siva až čierna. Materiál je slabo pórovitý. Rozmery: zachovaná výška 124 mm, priemer dna 75–77 mm, max. vydutie tela 176–182 mm, hrúbka stien 7–8 mm (evidenčné číslo AP 8349).

Obr. 1. Pezínok, historická časť Grinava. Urna zo žiarového hrobu

Obr. 2 Pezinok, historická časť Grinava. Čiastočná rekonštrukcia nádoby

Napriek tomu, že pri žiarovom hrobe nepoznáme konkrétne nálezové okolnosti, je pravdepodobné, že urna bola nájdená pri zemných prácach (úprava korýt potokov, výkopy kanálov ?) v katastri obce.

Pri evidovaní bol artefakt zaradený, na základe dobovej pramennej bázy, do doby bronzovej. Predmet však celkovým spracovaním ukazuje na starší pôvod. Tvar tela ako i tendencia na zužujúce sa, azda vyššie hrdlo poukazujú na blízkosť amforám tzv. mliečnikového typu, ktoré vystupujú na našom území v prostredí ludanickej a bodrogkeresztúrskej skupiny (Lichardus – Vladár 1964, 121, 122, obr. 6: 2, 3; Novotný 1958, tab. XLIII: 1, 2, 4), tvarovo podobná je i jednouchá, nezdobená urna zo žiarového hrobu z Bratislavy-Devínskej Novej Vsi (Eisner 1931, 7–8, tab. I: 6), priradovaná typu Bajč-Retz (Farkaš – Novotný 1993, 65). Plastický pupček na vydutí grinavskej nádoby možno odvodzovať od neskorolengyelských tradícií a vystupuje práve i na vydutí spomenutých amfor (Lichardus – Vladár 1964, 122). Čo sa týka uška, je zrejme, že jeho nezvyčajný tvar poukazuje na určitú dekoratívnu, či symbolickú funkciu. V tomto smere dávame do pozornosti zoomorfné ušká objavujúce sa v skupine Bisamberg – Oberpullendorf v Rakúsku, v michelsbersko – baalberskom horizonte na Morave a v lažňanskej skupine na Slovensku, ale i v prostredí pamiatok brázdeneho vpichu (Farkaš 1996, 32). Nemožno vylúčiť, že i toto uško by mohlo, v značne schematickej podobe, predstavovať obdobný motív.

Podľa záznamov nádoba z Grinavy obsahovala spálené, zrejme ľudské kostičky. Časovo blízke žiarové hroby vystupujú na západnom Slovensku v okruhu ludanickej skupiny

ako cudzorodý jav, súvisiaci s kontaktmi so susednými oblasťami (Farkaš – Novotný 1993, 64–66). Do tohto rámca možno zrejme zasadiť i vyššie spomínaný hrob z Devínskej Novej Vsi. Na základe uvádzaných analógií možno do rozmedzia neskorkej ludanickej skupiny a okruhu Bajč-Retz pravdepodobne zaradiť i náš žiarový hrob. Ten, i keď skromne, rozširuje naše doterajšie poznanie o osídlení Pezinka v neskorkej dobe kamennej (Farkaš 1997; 1998; 2003a; 2003 b; Vavák 2004; 2005).

POZNÁMKA

- ¹ Ďakujem PhDr. Z. Farkašovi zo SNM-Archeologického múzea v Bratislave za možnosť odborného vyhodnotenia nálezu.

LITERATÚRA

- EISNER 1931 – J. Eisner: Hroby a hřbitovy z doby raně bronzové na Slovensku. In: Sborník archeologického a národopisného odboru Slovenského Vlastivedného múzea za rok 1924–1931. Bratislava, s. 5–11.
- FARKAŠ 1996 – Z. Farkaš: Kultúrne kontakty juhozápadného Slovenska na prelome starého a stredného eneolitu. Zbor. SNM 90, Arch. 6, s. 13–37.
- FARKAŠ 1997 – Z. Farkaš: Ojedinelé nálezy medenej industrie na juhozápadnom Slovensku. Zbor. SNM 91, Arch. 7, s. 9–17.
- FARKAŠ 1998 – Z. Farkaš: Archeologické nálezy z Pezinka -Tehelne. Zbor. SNM 92, Arch. 8, s. 5–25.
- FARKAŠ 2003a – Z. Farkaš: Eneolitické nálezy z tehelne v Pezinku. AVANS 2002, s. 33.
- FARKAŠ 2003b – Z. Farkaš: Záchranný výskum v Pezinku. AVANS 2002, s. 34, 35.
- FARKAŠ – NOVOTNÝ 1993 – Z. Farkaš/ B. Novotný: Mladšia a neskorá doba kamenná. In: T. Štefanovičová a kol: Najstaršie dejiny Bratislavy. Bratislava, s. 39–79.
- LICHARDUS – VLADÁR 1964 – Lichardus/Vladár: Zu Problemen der Ludanice-Gruppe in der Slowakei. Slov. Arch 12, s. 69–162.
- NOVOTNÝ 1958 – B. Novotný: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava.
- VAVÁK 2004 – J. Vavák: Nové nálezy z prieskumu Pezinka a Vinosadov. AVANS 2003, s. 196–198.
- VAVÁK 2005 – J. Vavák: Nové náleziská z Pezinka. AVANS 2004, v tlači.

ÄNEOLITHISCHES BRANDGRAB AUS PEZINOK-GRINAVA

JÚLIUS VAVÁK

In den Sammlungen des Slowakischen Nationalmuseums-Archäologischen Museums befindet sich ein Keramikgefäß – Urne aus einem Brandgrab aus der Gemeinde Grinava, die heutzutage einen Ortsteil von Pezinok bildet (Abb. 1; 2). Am deren Aussehen hat sich ein Brand unterschrieben, der das Slowakische Nationalmuseum im Jahre 1944 betroffen hatte.

Beschreibung

Der Gefäßtorso mit der maximalen Ausbauchung im oberen Drittel, aus dem Hals blieb nur ein geringer Teil erhalten. Oberhalb der maximalen Ausbauchung des Körpers sind im rechten Winkel zueinander eine Öse und eine plastische Knubbe angebracht. Die Öse endet in einem „hornartigen“ Ausläufer. Die flache plastische Knubbe ist auf der Innenseite mit Finger getupft. Eventuelle Gegenstücke von der Öse und der Knubbe können wegen

der Beschädigung nicht nachgewiesen werden. Die Gefäßoberfläche wurde infolge einer hohen Glühhitze rissig, splitterig, ein Teil trägt Spuren von Glättung, die wir auch auf der Innenseite beobachten. Die äußere Farbe ist grau-braun, die innere eher grau, ein Teil des Gefäßes ist offenbar wegen dem Brand dunkelgrau bis schwarz abgeflammt. Das Material ist schwach porös. Erhaltene Höhe 124 mm, Bodendurchmesser 75–77 mm, maximale Ausbauchung des Körpers 176–182 mm, Wanddicke 7–8 mm (Inventarnummer 8349).

Die Gefäßform als auch die Tendenz zu einem schmalen, wohl höheren Hals deuten auf die Verwandtheit mit den Amphoren des sog. Milchtopf-Typs, die auf unserem Gebiet in der Sphäre der Ludanice-Gruppe (Lichardus – Vladár 1964, 121, 122, obr. 6: 2, 3) und der Bodrogkeresztúr-Gruppe (Novotný 1958, tab. XLIII: 1, 2, 4) vorkommen und formbetreffend ist denen auch eine unverzierte Urne aus einem Brandgrab in Devínska Nová Ves (Eisner 1931, 7-8, tab. I: 6) ähnlich, die dem Bajč-Retz-Typ zugemessen wird (Farkaš – Novotný 1993, 65). Die plastische Knubbe auf dem Bauch des Gefäßes von Grinava kann man von Spätlangyel-Traditionen ableiten und sie kommt gerade auf dem Bauch von den obenerwähnten Amphoren vor (Lichardus – Vladár 1964, 122). Was die Öse betrifft, ist es offenbar, dass ihre ungewöhnliche Form auf eine gewisse dekorative oder symbolische Funktion hindeutet. In dieser Hinsicht erinnern wir an die zoomorphen Ösen in der Gruppe Bisamberg-Oberpullendorf in Österreich, im Horizont Michelsberg-Baalberge in Mähren und in der Lažňany-Gruppe sowie in der Umgebung der Denkmäler mit Furchenstich (Farkaš 1996, 32). Es ist nicht auszuschließen, dass auch diese Öse ein ähnliches Motiv, wenn auch in einer ziemlich schematisierten Form, darstellen könnte.

Laut Eintragungen enthielt das Gefäß aus Grinava verbrannte, wahrscheinlich menschliche Knochen. Zeitnahe Brandgräber findet man in der Westslowakei in der Sphäre der Ludanice-Gruppe als eine fremdartige Erscheinung im Zusammenhang mit den Kontakten zu Nachbargebieten (Farkaš – Novotný 1993, 64–66). In diesen Rahmen kann offenbar auch das obengenannte Grab aus Devínska Nová Ves eingesetzt werden. Auf Grund der angeführten Analogien darf man in die Periode der späten Ludanice-Gruppe und des Komplexes Bajč-Retz vermutlich auch unser Brandgrab einreihen. Es erweitert, wenn auch bescheiden, unsere bisherige Kenntnis über die Besiedlung von Pezinok während der Spätsteinzeit (Farkaš 1997; 1998; 2003a; 2003b; Vavák 2004; 2005).

Mgr. Július Vavák, Malokarpatské múzeum v Pezinku, M.R. Štefánika 4, 902 01 Pezinok, muzeumpezinok@stonline.sk